

Femte Mosebog - Jesu yndlingsbog!

Af Paul B. Petersen

I det følgende giver jeg en oversigt over, hvordan Jesus ifølge evangelierne henviste til og citerede fra Det Gamle Testamente. Fokus er på de tre synoptiske evangelier, Matthæus, Markus og Lukas. Det skyldes bl.a., at Johannes kun forholdsvist sjældent bringer direkte citater fra Det Gamle Testamente, når han gengiver Jesu ord. Han bekræfter ofte Jesu undervisning med henvisninger til tekster fra Skriften, og vi kan naturligtvis sagtens forestille os, at han har lært disse eksempler fra Jesu egen mund. Men langt de fleste "Jesus-citater" fra GT findes i de synoptiske evangelier, og heraf er Matthæus fremtrædende.

Matthæus skrev tænkeligt til en menighed med en forholdsvis stærk jødisk baggrund, og hans brug af Skriften afspejler den måde, hvorpå datidens jødedom læste og brugte Skriften. Det var af særlig betydning for denne gruppe, at der kunne argumenteres ud fra de hellige skrifter. Markus derimod skrev sandsynligvis til en menighed, hvor der var færre med jødisk baggrund og også til mennesker med mindre uddannelse bag sig. Han bringer derfor forholdsvis lidt bekræftelse eller "bevis" fra Det Gamle Testamente.

På de næste to sider kan du se en oversigt over "Jesus-citater" fra GT i de synoptiske evangelier. Når man tæller efter, vil det fremgå, at fx 15 ud af 45 direkte citater hos Matthæus er fra Femte Mosebog, 43 ud af i alt 76 fra Mosebøgerne. Et tilsvarende billede tegner sig hos Markus og Lukas, og det har fået nogle forskere til ligefrem at kalde **Femte Mosebog** for **Jesu "yndlingsbog."**

Efterfølgende har jeg dokumenteret denne oversigt med en mere detaljeret gennemgang af hver enkelt brug af Det Gamle Testamente. For de tre evangelier Matthæus, Markus og Lukas kan du læse teksten i Det Nye Testamente, se hvorfra i Det Gamle Testamente denne tekst er hentet, eller hvoraf den er et ekko, og der vil være en lille kommentar med yderligere forklaring.

Har du spørgsmål til en af disse tekster, er du velkommen til at sende dem til mig på paul.petersen@adventist.dk, og jeg vil være i stand til at bringe nogle af svarene på hjemmeside, hvor sabbatsskolens materiale lægges på.

Jesu anvendelse af GT i de synoptiske evangelier

Matthæus	direkte citater	klar reference	ekko: mulig reference	udtrykt kendskab	Total
1 Mos	3			2	5
2 Mos	11				11
3 Mos	5		2	2	9
4 Mos			1		1
5 Mos	15		1	1	17
Samuel				1	1
Konger				2	2
Krøniker		1		1	2
Salmerne	5	2	1		8
Esajas	3	1	4		8
Jeremias			2		2
Klagesangene			1		1
Daniel	1	1	1		3
Hoseas	1				1
Jonas				2	2
Zakarias	1			(1)	1
Malakias		2			2
	45	7	13	11	76

Markus	direkte citater	klar reference	ekko: mulig reference	udtrykt kendskab	Total
1 Mos	1			1	2
2 Mos	5				5
3 Mos	1			1	2
4 Mos					0
5 Mos	6				6
Samuel				1	1
Konger					0
Krøniker					0
Salmer	2		1		3
Esajas	3				3
Jeremias					0

Klagesangene					0
Daniel	1	1	1		3
Hoseas					0
Jonas					0
Zakarias					0
Malakias		1			1
	19	2	2	3	26

Lukas	direkte citater	klar reference	ekko: mulig reference	udtrykt kendskab	Total
1 Mos				4	4
2 Mos	6				6
3 Mos	1			2	3
4 Mos					0
5 Mos	9				9
Samuel				1	1
Konger				2	2
Krønike				1	1
Salmerne	3				3
Esajas	2		3		5
Jeremias					0
Klagesangene					0
Daniel	1		2		3
Hoseas	1				1
Jonas					0
Habakkuk			1		1
Haggaj			1		1
Zakarias					0
Malakias	1				1
	24	0	7	10	41

Hvordan Jesus anvendte og hvad Jesus citerede fra Det Gamle Testamente

- For flere detaljer mht. til direkte citater, vil der senere komme et indslag om "Femte Mosebog i Det Nye Testamente."
 - Direkte citater er i reglen tydeliggjort ved fx vendingen "der står skrevet." I nogle tilfælde er citatet indlysende, også selv om det ikke er sagt, som når fx et af De Ti Bud citeres.
- Ud over sådanne citater anvendte Jesus naturligvis Det Gamle Testamente på mange måder.
 - Han refererede til velkendte begivenheder fra Skriften, skabelse, syndflod osv.
 - Han brugte dets tanker og begreber og var i sin tale så gennemsyret af Den Hellige Skrift, at han tog ord og udtryk derfra uden nødvendigvis at fortolke de tekster, hvorfra ordene stammede.

NT	Tekst	GT-oprindelse	Note
Matthæusevangeliet			
Matt 4,4	Men han svarede: »Der står skrevet: ›Mennesket skal ikke leve af brød alene, men af hvert ord, der udgår af Guds mund.‹ «	5 Mos 8,3	= Luk 4,4 Direkte citat
Matt 4,7	Jesus sagde til ham: »Der står også skrevet: ›Du må ikke udæske Herren din Gud.‹ «	5 Mos 6,16	= Luk 4,12 Direkte citat
Matt 4,10	Da svarede Jesus ham: »Vig bort, Satan! For der står skrevet: ›Du skal tilbede Herren din Gud og tjene ham alene.‹ «	5 Mos 6,13 og 10,20	= Luk 4,8 Direkte citat
Matt 5,5	Salige er de sagtmodige, for de skal arve jorden.	Sl 37,11: Men de sagtmodige skal få landet i arv og eje og glæde sig over stor lykke.	Ingen citatangivelse, men en tydelig omformning af GT
Matt 5,21	I har hørt, at der er sagt til de gamle: ›Du må ikke begå drab,‹ og: ›Den, der begår drab, skal kendes skyldig af domstolen.‹	2 Mos 20,13; 5 Mos 5,17	Direkte citat fra De Ti Bud: det sjette bud
Matt 5,27	I har hørt, at der er sagt: ›Du må ikke bryde et ægteskab.‹	2 Mos 20,14; 5 Mos 5,18	Direkte citat fra De Ti Bud: det syvende bud
Matt 5,31	Der er sagt: ›Den, der skiller sig fra sin hustru, skal give hende et skilsmissebrev.‹	5 Mos 24,1	Også her er der en klar citatangivelse med vendingen "der er sagt".
Matt 5,33	I har også hørt, at der er sagt til de gamle: ›Du må ikke sværge falsk,‹ og: ›Du skal holde, hvad du har svoret Herren.‹	3 Mos 19,12; 4 Mos 30,3	Citaterne indledes med vendingen "der er sagt til (eller af) de gamle." Det er usikkert, hvorvidt Jesu ord skal forstås som direkte citater eller som en lovkyndigs opsummering af lovenes hensigt.

Matt 5,34-35	Men jeg siger jer: I må slet ikke sværge, hverken ved himlen, for den er Guds trone, eller ved jorden, for den er hans fodskammel, eller ved Jerusalem, for det er den store konges by.	Es 66,1: himlen som "Guds trone" og jordens som Guds "fodskammel" Sl 48,3: "den store konges by"	I sin beskrivelse af Jerusalem henter Jesus udtrykkene fra GT, dels fra Esajas, dels fra Salmerne.
Matt 5,38	I har hørt, at der er sagt: »Øje for øje og tand for tand.«	2 Mos 21,24; 3 Mos 24,20; 5 Mos 19,21	Velkendt citat fra Moseloven. Fortolkere er uenige om, hvorvidt buddet skal forstås bogstaveligt eller opfattes som et pekuniær erstatningskrav.
Matt 5,39	Men jeg siger jer, at I ikke må sætte jer til modværge mod den, der vil jer noget ondt. Men slår nogen dig på din højre kind, så vend også den anden til.	Klag 3,30: Han skal vende kinden mod ham, der slår ham, han skal mættes med spot.	Jesus kan have haft denne vending fra Klagesangene i tanke. I så fald bruger han Klagesangenes beskrivelse af den lidendes skæbne som et imperativ for den kristne.
Matt 5,42	Giv den, der beder dig; og vend ikke ryggen til den, der vil låne af dig.	5 Mos 15,78	Næppe et citat, men en opsummering af lovens hensigt.
Matt 5,43	I har hørt, at der er sagt: »Du skal elske din næste og hade din fjende.«	3 Mos 19,18; (5 Mos 23,7)	Første del er et kendt citat; men der findes ingen GT-tekst, der befaler os at hade vores fjender. Tænkeligt bruger Jesus her en tradition fra en rabbiner.
Matt 5,48	Så vær da fuldkomne, som jeres himmelske fader er fuldkommen!	3 Mos 19,2: Tal til hele israelitternes menighed og sig til dem: I skal være hellige, for jeg, Herren jeres Gud, er hellig.	Dette er ikke et direkte citat, men giver alligevel et ekko af teksten i GT. 1 Pet 1,16 citerer verset direkte; Jesus bruger "fuldkommen" i stedet for "hellig".
Matt 6,13	For dit er Riget og magten og æren i evighed! Amen.	1 Krøn 29,10-12: David sagde: »Lovet være du, Herre, vor fader Israels Gud, fra evighed til evighed. Din er storheden, magten, herligheden, glansen og pragten, Herre, ja alt i himlen og på jorden; dit er riget, Herre, og du er ophøjet som overhoved over alle. Rigdom og ære kommer fra dig, du hersker over alt, i din hånd er kraft og styrke, det står i din magt at give storhed og styrke til alle.	Selv om Jesus ikke direkte citerer Davids bøn, er der næppe tvivl om referencen. Både Jesus selv og hans tilhørere har lagt mærke til ligheden i tanke og udtryk
Matt 6,16-18	Om fasten	Es 58,5-6	Teologisk er Jesu lære om fasten givetvis inspireret af Esajas' ord; men noget citat er der ikke tale om.

Matt 6,29	Om liljernes og Salomos pragt	Kongebøgerne	Jesus viser et generelt kendskab til Salomo, jf. Luk 12,27.
Matt 7,7	Om at søge Gud	Jer 29,12-14; Es 55,6	Jesu ord har tankemæssig lighed ikke mindst med Jeremias; men et citat er det ikke.
Matt 8,4	Den "offergave, Moses har fastsat."	Jf. 3 Mos 14,2-32	Viser Jesu almene viden om loven.
Matt 8,21-22	En anden af hans disciple sagde: »Herre, giv mig lov til først at gå hen og begrave min far.« Men Jesus sagde til ham: »Følg mig, og lad de døde begrave deres døde.«	1 Kong 19,19-21	Jf. Luk 9,59-62 Jesu ord er ikke et citat, men spiller på beretningen om Elias' kald til Elisa: Jesus er mere end Elias!
Matt 9,13	Gå hen og lær, hvad det vil sige: »Barmhjertighed ønsker jeg, ikke slagtoffer.« Jeg er ikke kommet for at kalde retfærdige, men syndere.«	Hos 6,6	Direkte citat fra et af profeten Hoseas' kerneudsagn.
Matt 10,5-6	Disse tolv sendte Jesus ud og befalede dem: »Følg ikke vejen til hedningerne, og gå ikke ind i samaritanernes byer; men gå derimod til de fortabte får af Israels hus.	Jer 50,6: Mit folk var vildfarne får , deres hyrder førte dem vild på afveje i bjergene;	Udtrykket hos Jeremias er i LXX oversat til det samme udtryk, som bruges hos Matthæus. Det kan dog næppe kaldes et citat, selv om Jesus sandsynligvis kendte teksten hos Jeremias; udtrykket vil have været almindeligt brugt på Jesu tid.
Matt 11,4-6	Jesus svarede dem: »Gå hen og fortæl Johannes, hvad I hører og ser: Blinde ser, og lamme går, spedalske bliver rene, og døve hører, og døde står op, og evangeliet forkyndes for fattige. Og salig er den, der ikke forarges på mig.«	Es 26,19; 35,5-6; 42,18; 61,1	Ikke et direkte citat, men inspireret af Esajas' profetier om Messias-tiden.
Matt 11,14	Han er Elias, som skulle komme.	Mal 3,23	Reference til profetien i Malakias, men ikke er citat. Jf. Matt 17,11-12.
Matt 11,23-24	Sodoma	1 Mos 19,24-28	Jesus viser kendskab til beretningen i Første Mosebog om Sodoma og Gomorra.
Matt 12,3-4	David på flugt Loven om skuebrødet	1 Sam 21,7 3 Mos 24,9	Jesus viser sit kendskab til Samuelbøgernes beretning samt til Moseloven. Situationen identisk med Mark 2,25-26.
Matt 12,4	Barmhjertighed ønsker jeg, ikke slagtoffer.	Hos 6,6	Direkte citat, jf. Matt 9,13.
Matt 12,38-42	Jonastegnet	Jonasbogen	Jesus viser kendskab til profeten Jonas.

Matt 12,42	Dronningen af Saba og Salomo	1 Kong 10,1-10	Jesus viser kendskab til kongebøgerne.
Matt 13,14-15	På dem opfyldes den profeti af Esajas, der siger: I skal høre og høre, men intet fatte, I skal se og se, men intet forstå. For dette folks hjerte er dækket med fedt, og med ørerne hører de tungt, og deres øjne har de lukket til, for at de ikke skal se med øjnene, høre med ørerne og fatte med hjertet og vende om, så jeg må helbrede dem.	Es 6,9-10	Jesus citerer og anvender tanken fra profeten Esajas' kaldsvision på sin samtid. Situationen identisk med Mark 4,11-12.
Matt 15,4	For Gud har sagt: »Ær din far og din mor!«	2 Mos 20,12; 5 Mos 5,16	Direkte citat fra De Ti Bud, som Jesus fremhæver i modsætning til farisæernes mundtligt overleverede regler.
Matt 15,4	»Den, der forbander sin far eller sin mor, skal lide døden.«	2 Mos 21,17; 3 Mos 20,9; jf. 5 Mos 27,16	Atter et direkte citat fra Moselov.
Matt 15,7-9	Hyklere! Esajas profeterede rigtigt om jer, da han sagde: Dette folk ærer mig med læberne, men deres hjerte er langt borte fra mig, forgæves dyrker de mig, for det, de lærer, er menneskebud.«	Es 29,13: Herren siger:» Dette folk dyrker mig med munden og ærer mig med læberne, men deres hjerte er langt borte fra mig, og deres gudsfrygt er tillærte menneskebud;	Jf. Mark 7,6-7. Gengivelsen er tæt nok på det oprindeligt hebraiske til at kunne betragtes som et direkte citat.
Matt 16,4	En ond og utro slægt kræver tegn, men den skal ikke få andet tegn end Jonastegnet.	Jonastegnet, jf. Matt 12,38-42	Jesus viser et generelt kendskab til profeten Jonas.
Matt 16,27	For Menneskesønnen skal komme i sin faders herlighed sammen med sine engle, og da vil han gengælde enhver efter hans gerninger.	Dan 7,13-14	Der er tænkeligt en reference til Daniels syn om Menneskesønnens komme; men den er ikke særlig specifik, og der er ikke tale om et direkte citat.
Matt 17,11-12	Så spurgte disciplene ham: »Hvordan kan de skriftkloge da sige, at Elias først skal komme?« Han svarede: »Ja, Elias skal komme og genoprette alt, men jeg siger jer: Elias er allerede kommet, og de kendte ham ikke, men gjorde med ham, som de ville. Sådan skal også Menneskesønnen lide for deres hånd.« Da forstod disciplene, at han talte til dem om Johannes Døber.	Mal 3,23-24	Jesus anvender Malakias' profeti om Eliasvækkelsen på Johannes Døberens gerning, jf. Matt 11,14.

Matt 19,3-6	Nogle farisæere kom hen til Jesus, og for at sætte ham på prøve spurgte de: »Er det tilladt en mand at skille sig fra sin hustru af en hvilken som helst grund?« Han sagde: »Har I ikke læst, at Skaberen fra begyndelsen skabte dem som mand og kvinde og sagde: »Derfor skal en mand forlade sin far og mor og binde sig til sin hustru, og de to skal blive ét kød? Derfor er de ikke længere to, men ét kød. Hvad Gud altså har sammenføjet, må et menneske ikke adskille.«	1 Mos 1,27: Gud skabte mennesket i sit billede; i Guds billede skabte han det, som mand og kvinde skabte han dem. 1 Mos 2,24: Derfor forlader en mand sin far og mor og binder sig til sin hustru, og de bliver ét kød.	Farisæernes spørgsmål drejede sig om en fortolkning af skilsmiselloven i 5 Mos 24,1, hvor den danske oversættelse ”noget skændigt” gengiver et udtryk, som var uklart og åben for forskellige tolkninger. Jesus viser sit kendskab til skabelsesberetningen i Første Mosebog og citerer direkte fra 1 Mos 2,24. Jf. Mark 10,5-9.
Matt 19,18	Du må ikke begå drab.	2 Mos 20,13; 5 Mos 5,17.	Direkte citat fra De Ti Bud.
Matt 19,18	Du må ikke bryde et ægteskab.	2 Mos 20,14; 5 Mos 5,18.	Direkte citat fra De Ti Bud.
Matt 19,18	Du må ikke stjæle.	2 Mos 20,15; 5 Mos 5,19.	Direkte citat fra De Ti Bud.
Matt 19,19	Du må ikke vidne falsk.	2 Mos 20,16; 5 Mos 5,20	Direkte citat fra De Ti Bud uden sætningsdelen ”mod din næste.”
Matt 19,19	Ær din far og din mor!	2 Mos 20,12; 5 Mos 5,16.	Direkte citat fra De Ti Bud. Kun første sætning af budet citeres; datidens tilhørere ville have kendt det resterende, og de oprindelige læsere ville have taget det for givet.
Matt 19,19	Du skal elske din næste som dig selv.	3 Mos 19,18.	Direkte citat, jf. Matt 22,39. Det er interessant, at Jesus citerer alle bud fra lovens anden tavle på nær det sidste om ikke at begære. I stedet citerer han grundbuddet om næstekærlighed, som jo kan forstås som den positive udformning af det tiende bud, som beskriver vores motiver over for andre mennesker, jf. Rom 7,7.
Matt 20,1	For Himmeriget ligner en vingårdsejer, der tidligt om morgenen gik ud for at leje arbejdere til sin vingård.	Es 5,1-7	I sin lignelse om vingården i Matt 20,1-16 forudsatte Jesus et kendskab til profeten Esajas’ lignelse. Tilhørerne har med den baggrund umiddelbart vidst, at vingårdsmanden var Gud selv. Jesus bruger så tanken fra en anden synsvinkel.
Matt 21,12-13	Så gik Jesus ind på tempelpladsen, og han jog alle dem ud, som solgte og købte dér, og han væltede vekselerernes borde og duehandlernes bænke, og han sagde til dem: »Der står skrevet:	Es 56,7	Jesus citerer direkte fra profeten Esajas.

	»Mit hus skal kaldes et bedehus.« Men I gør det til en røverkule.»		
Matt 21,15-16	Men da ypperstepræsterne og de skriftkloge så de undere, han gjorde, og da de så børnene på tempelpladsen, som råbte: »Hosianna, Davids søn!« blev de vrede, og de spurgte ham: »Hører du ikke, hvad de siger?« Men Jesus svarede dem: »Jo, har I aldrig læst: » Af børns og spædes mund har du beredt dig lovsang «?»	Sl 8,3	Jesus citerer her direkte.
Matt 21,33	Hør endnu en lignelse! Der var en vingårdsejer, som plantede en vingård og satte et gærde om den, og han gravede en perse i den og byggede et vagttårn.	Es 5,1-7	Denne anvendelse af sammenligningen med vingården ligger endnu tættere på Esajas end Matt 20,1-16.
Matt 21,42	Har I aldrig læst dette i Skrifterne: Den sten, bygmestrene vragede, er blevet hovedhjørnesten. Det er Herrens eget værk, det er underfuldt for vore øjne?»	Sl 118,22-23	Citat fra Salme 118, jf. skarernes sang fra denne salme ved indtoget i Jerusalem, Matt 21,9. Se også Mark 12,10-11.
Matt 22,32	»Jeg er Abrahams Gud og Isaks Gud og Jakobs Gud? Han er ikke Gud for døde, men for levende.«	2 Mos 3,16	Første sætning er et direkte fra Guds ord til Moses ved den brændende tornebusk. Anden del er den konklusion, Jesus drager i situationen. Jf. Mark 12,26-27.
Matt 22,37	Han sagde til ham: » Du skal elske Herren din Gud af hele dit hjerte og af hele din sjæl og af hele dit sind.»	5 Mos 6,4-5: Hør, Israel! Herren vor Gud, Herren er én. Derfor skal du elske Herren din Gud af hele dit hjerte og af hele din sjæl og af hele din styrke.	Jesus citerer her, hvad der kaldes <i>Shema</i> efter det hebraiske for "hør!" – det første ord i sætningen. <i>Shema</i> er et kernevers i Moseloven, og kærligheden fremhæves ikke mindst i Femte Mosebog som motivationen for lydighed mod loven, jf. 5 Mos 7,7-8; 10,12-13. Se også Mark 12,29-30 og Luk 10,27.
Matt 22,39	»Du skal elske din næste som dig selv.»	3 Mos 19,18.	Direkte citat, jf. Matt 19,19. Se også Mark 12,31 og Luk 10,27.
Matt 22,41-46	Mens farisæerne var forsamlet, spurgte Jesus dem: »Hvad mener I om Kristus? Hvis søn er han?« De svarede: »Davids.« Han sagde til dem: »Hvordan kan David så ved Ånden kalde ham herre og sige:	Sl 110,1	I dette citat forudsætter Jesus ligesom farisæerne, at David er forfatteren til Salme 110. Derfor kan han udfordre dem i tolkningen af Messias' identitet: Kristus/Messias er ikke bare "Davids søn",

	<p>Herren sagde til min herre: Sæt dig ved min højre hånd, indtil jeg får lagt dine fjender under dine fødder?</p> <p>Når David altså kalder ham herre, hvordan kan han så være hans søn?« Ingen kunne svare ham et ord, og fra den dag turde heller ingen længere spørge ham om noget.</p>		<p>altså efterkommer på Davids trone. Messias er også Davids herre og har guddommelig autoritet.</p> <p>Salme 110 er en af de oftest citerede salmer i Det Nye Testamente, jf. ApG 2,34-35; 1 Kor 15,25; Ef 1,20-22; Heb 1,13; 5,6.10; 7,17.</p> <p>Se også Mark 12,35-37.</p>
Matt 23,35	<p>For over jer må alt det retfærdige blod komme, der er udgydt på jorden, lige fra den retfærdige Abels blod til blodet af Zakarias, Barakias' søn, som I dræbte mellem templet og alteret.</p>	<p>1 Mos 4,8.10 2 Krøn 24,20-21</p>	<p>Jesus udviser generelt kendskab til Første Mosebogs beretning om Kain og Abel samt til en beretning fra Krønikebøgerne.</p> <p>Der er en vis usikkerhed om hvilken Zakarias Jesus henviser til, Jojadas søn fra Krønikebøgerne eller profeten, hvis bog bærer hans navn, og hvis fars navn var Barakias. Dette navn kan muligvis være kommet ind i teksten ved afskrivningsfejl. Jf. Luk 11,51, som ikke nævner Barakias.</p>
Matt 23,39	<p>For jeg siger jer: Fra nu af skal I ikke se mig, før I siger: Velsignet være han, som kommer, i Herrens navn!</p>	<p>Sl 118,25-26</p>	<p>Jesus citerer Salme 118, som folkeskarerne citerede ved hans indtog i Jerusalem, se Matt 21,9.</p>
Matt 24,15-16	<p>Når I derfor ser Ødelæggelsens Vederstyggelighed, som der er talt om ved profeten Daniel, stå på hellig grund – den, der læser dette, skal mærke sig det! – da skal de, der er i Judæa, flygte ud i bjergene;</p>	<p>Dan 9,27; jf. 11,31 og 12,11</p>	<p>Jesus fortolker profetien om "ødelæggelsens vederstyggelighed" fra Daniel 9 om romernes ødelæggelse af Jerusalem i år 70.</p> <p>Den direkte omtale af Daniel er forberedt ved omtalen i Matt 24,9-14 af en serie af nøglebegreber fra Daniels profetier: frafald, trængsel, lovløshed og enden (-s tid).</p>
Matt 24,21	<p>For da skal der være en stor trængselstid, som der ikke har været magen til fra verdens begyndelse indtil nu og heller aldrig vil komme.</p>	<p>Dan 12,1</p>	<p>Det er usikkert om, hvorvidt dette udsagn skal forstås som en specifik reference til Daniel 12,1, eller om den evt. kun er et ekko.</p> <p>Jf. Mark 13,19.</p>
Matt 24,38-39	<p>Som det var i Noas dage, sådan skal det også være ved Menneskesønnens komme. For i dagene før syndfloden åd og drak de, giftede sig og bortgiftede lige til den dag, da Noa gik ind i arken; og de vidste ikke noget, før syndfloden</p>	<p>1 Mos 6-7</p>	<p>Jesus sammenligner verden ved historiens afslutning med tilstanden lige før syndfloden. Han kender naturligvis som alle andre på sin tid til beretningen; men han afslører også en specifik og detaljeret forståelse, når han omtaler holdningen til ægteskab, jf. "gudesønnernes" ægteskaber med</p>

	kom og rev dem alle bort. Sådan skal også Menneskesønnens komme være.		"menneskedøtrene" i 1 Mos 6,1-6, forstået som Sets efterkommeres blanding med Kains slægt.
Matt 26,11	De fattige har I jo altid hos jer, men mig har I ikke altid.	5 Mos 15,11: Der vil altid være fattige i landet; derfor giver jeg dig den befaling: Luk din hånd op for din landsmand, for alle trængende og fattige hos dig i dit land.	Jf. Mark 14,7; Joh 12,8. Direkte citat.
Matt 26,31	Da sagde Jesus til dem: »I nat vil I alle svigte mig, for der står skrevet: »Jeg vil slå hyrden ned, så fårene i hjorden spredes.«	Zak 13,7	Direkte citat fra profeten Zakarias.
Matt 26,64	Jesus svarede ham: »Du sagde det selv. Men jeg siger jer: Herefter skal I se Menneskesønnen sidde ved den Almægtiges højre hånd og komme på himlens skyer.«	Dan 7,13-14 Sl 110,1	Jesus citerer her Daniels profeti om Menneskesønnen, kombineret med udtrykket fra Sl 110,1 om at "sidde ved" Guds "højre hånd." Jf. Mark 14,62. Som andre tekster i Det Nye Testamente er den første sætning i Dan 7,13 anvendt om Jesu andet komme (jf. Åb 1,7).
Matt 27,46	Og ved den niende time råbte Jesus med høj røst: »Elí, Elí! lemá sabaktáni?« – det betyder: »Min Gud, min Gud! Hvorfor har du forladt mig?«	Sl 22,2	Jesu anvendelse af Salme 22 er hos Matthæus klimaksen i adskillige referencer til denne salme: for Matt 27,35 jf. Sl 22,19, for Matt 27,43, jf. Sl 22,9. Jf. også Mark 15,34. <ul style="list-style-type: none"> • Set i lyset af datidig praksis kan Jesus tænkeligt have fortsat med at synge salmen, selv om kun det første vers er direkte angivet. I det mindste ville man som tilhører eller læser have tænkt på hele denne profetiske salme. Jesus citerer salmens andet vers fra en aramaisk parafrase, ikke fra den hebraiske tekst.
NT	Tekst	GT-oprindelse	Note
Markusevangeliet			
	Markusevangeliet indeholder ingen henvisninger til Det Gamle Testamente i Jesu tale, som ikke også findes i Matthæusevangeliet, hvori der er langt flere.		

Mark 2,25-26	Så sagde han til dem: »Har I aldrig læst, hvad David gjorde, da han og hans mænd manglede mad og blev sultne, hvordan han på ypperstepræsten Ebjatars tid gik ind i Guds hus og spiste af skuebrødene, som det kun er tilladt præsterne at spise, og tilmed gav sine mænd noget?»	1 Sam 21,7 3 Mos 24,9	Jesus viser sit kendskab til <ul style="list-style-type: none"> • Beretningen i Samuelsbøgerne • Moselovens regler. Situationen identisk med Matt 12,3-4.
Mark 4,11-12	Og han svarede dem: »Til jer er Guds riges hemmelighed givet, men til dem udenfor kommer alt i lignelser, for at de skal se og se, men intet forstå, de skal høre og høre, men intet fatte, for at de ikke skal vende om og få tilgivelse.«	Es 6,9-10	Jesus citerer og anvender tanken fra profeten Esajas' kaldsvision på sin samtid. Situationen identisk med Matt 13,14-15.
Mark 7,6-7	Men han sagde til dem: »Esajas profeterede rigtigt om jer hyklere, sådan som der står skrevet: Dette folk ærer mig med læberne, men deres hjerte er langt borte fra mig, forgæves dyrker de mig, for det, de lærer, er menneskebud.	Es 29,13: Herren siger:» Dette folk dyrker mig med munden og ærer mig med læberne, men deres hjerte er langt borte fra mig, og deres gudsfrygt er tillærte menneskebud;	Jf. Matt 15,8-9 Gengivelsen er tæt nok på det oprindeligt hebraiske til at kunne betragtes som et direkte citat.
Mark 9,12-13	Han svarede dem: »Elias skal komme først og genoprette alt. Hvordan kan der så stå skrevet om Menneskesønnen, at han skal lide meget og være foragtet? Jo, jeg siger jer: Elias er allerede kommet, og de gjorde med ham, som de ville, sådan som der står skrevet om ham.«	Mal 3,23-24	Jesus anvender Malakias' profeti om Eliasvækkelsen på Johannes Døberens gerning, jf. Matt 17,11-12.
Mark 10,5-9	Jesus sagde til dem: »Det var med tanke på jeres hårdhertighed, at han gav jer dette bud; men fra skabelsens begyndelse skabte Gud dem som mand og kvinde. »Derfor skal en mand forlade sin far og mor og binde sig til sin hustru, og de to skal blive ét kød.« Derfor er de ikke længere to, men ét kød. Hvad Gud altså har sammenføjet, må et menneske ikke adskille.«	1 Mos 1,27: Gud skabte mennesket i sit billede; i Guds billede skabte han det, som mand og kvinde skabte han dem. 1 Mos 2,24: Derfor forlader en mand sin far og mor og binder sig til sin hustru, og de bliver ét kød.	Farisæernes spørgsmål drejede sig om en fortolkning af skilsmiselloven i 5 Mos 24,1, jf. Matt 19,1-12. Matthæus' gengivelse indeholder vendingen "noget skændigt", et udtryk, som var uklart og fortolket forskelligt i samtidens jødedom. Hos Markus inddrages denne interne jødiske diskussion ikke, tænkeligt på grund af hans publikum. <ul style="list-style-type: none"> • Matthæus skrev til et mere jødisk orienteret publikum.

			Jesus viser sit kendskab til skabelsesberetningen i Første Mosebog og citerer direkte fra 1 Mos 2,24.
Mark 10,19	Du kender budene: »Du må ikke begå drab, du må ikke bryde et ægteskab, du må ikke stjæle, du må ikke vidne falsk, du må ikke begå røveri, ær din far og din mor!«	2 Mos 20,12-16; 5 Mos 5,16-20.	Direkte citater fra De Ti Bud, jf. Matt 19,18-19. To forskelle fra Matthæus: <ul style="list-style-type: none"> • Hos Markus gentages buddet om ikke at stjæle/begå røveri. • Matthæus tilføjer buddet om næstekærlighed, se noten til Matt 19,19.
Mark 10,27	Jesus så på dem og svarede: »For mennesker er det umuligt, men ikke for Gud, thi alting er muligt for Gud.«	1 Mos 18,14: Intet er umuligt for Herren! Næste år ved denne tid kommer jeg tilbage til dig, og så har Sara en søn.«	Denne ordsprogsagtige vending findes også i beretningen om Abrahams og Saras søn Isak; men der er næppe tale om et direkte citat, endsige reference til Første Mosebog.
Mark 11,17	Han belærte dem og sagde: »Står der ikke skrevet: »Mit hus skal kaldes et bedehus for alle folkeslagene? Men I har gjort det til en røverkule.«	Es 56,7	Jesus citerer direkte fra profeten Esajas, jf. Matt 21,13; Luk19,46. Kun hos Markus er ”for alle folkeslagene” medtaget.
Mark 12,10-11	Har I ikke læst dette skriftord: Den sten, bygmestrene vragede, er blevet hovedhjørneste. Det er Herrens eget værk, det er underfuldt for vore øjne?«	Sl 118,22-23	Citat fra Salme 118, jf. skarernes sang fra denne salme ved indtoget i Jerusalem, Mark 11,9-10. Jf. Matt 21,42.
Mark 12,26-27	Men om det, at de døde opstår, har I så ikke læst i Moses' Bog i stykket om tornebusken, hvordan Gud siger til ham: »Jeg er Abrahams Gud og Isaks Gud og Jakobs Gud? Han er ikke Gud for døde, men for levende. I er helt på vildspor.«	2 Mos 3,16	Første sætning er et direkte fra Guds ord til Moses ved den brændende tornebusk. Anden del er den konklusion, Jesus drager i situationen. Jf. Matt 12,32.
Mark 12,29-31	Jesus svarede: »Det første bud er: »Hør Israel! Herren vor Gud, Herren er én, og du skal elske Herren din Gud af hele dit hjerte og af hele din sjæl og af hele dit sind og af hele din styrke.« Dernæst kommer: »Du skal elske din næste som dig selv.« Intet andet bud er større end disse.«	5 Mos 6,4-5 3 Mos 19,18	Se kommentaren til Matt 22,34-40.
Mark 12,35-37	Mens Jesus underviste på tempelpladsen, tog han til orde og sagde: »Hvordan kan de skriftkloge sige, at Kristus er Davids søn? David	Sl 110,1	Se kommentaren til Matt 22,41-46.

	<p>har selv sagt ved Helligånden: Herren sagde til min herre: Sæt dig ved min højre hånd, indtil jeg får lagt dine fjender under dine fødder! David selv kalder ham herre, hvordan kan han så være hans søn?« Og den store folkeskare hørte gerne på ham.</p>		
Mark 13,14	Når I ser Ødelæggelsens Vederstyggelighed stå, hvor han ikke bør stå – den, der læser dette, skal mærke sig det! – da skal de, der er i Judæa, flygte ud i bjergene;	Dan 9,27	Se kommentar til Matt 24,15-16.
Mark 13,19	For de dage skal være en trængselstid, som der ikke har været magen til fra skabelsens begyndelse, da Gud skabte verden, indtil nu og heller aldrig vil komme.	Dan 12,1	Der er usikkerhed om, hvorvidt dette udsagn skal forstås som en specifik reference til Daniel 12,1 eller om den evt. kun er et ekko. Jf. Matt 24,21.
Mark 14,7	De fattige har I jo altid hos jer	5 Mos 15,11	Jf. Matt 26,11; Joh 12,8
Mark 14,62	Jesus svarede: »Det er jeg. Og I skal se Menneskesønnen sidde ved den Almægtiges højre hånd og komme med himlens skyer.«	Dan 7,13-14 SI 110,1	Menneskesønnen, kombineret med udtrykket fra SI 110,1 om at "sidde ved" Guds "højre hånd". Jf. Matt 26,64. Som andre tekster i Det Nye Testamente er den første sætning i Dan 7,13 anvendt om Jesu andet komme (jf. Åb 1,7).
Mark 15,34	Og ved den niende time råbte Jesus med høj røst: »Eloi, Eloi! lamá sabaktáni?« – det betyder: »Min Gud, min Gud! Hvorfor har du forladt mig?«	SI 22,2	Jf. Matt 24,46 og se kommentar dertil.

Lukasevangeliet: oversigt over Jesu anvendelse af GT

Kun forholdsvis få af Jesu henvisninger til GT i Lukas er ikke også fundet hos Matthæus.

Luk 4,3-12	Da sagde Djævelen til ham: »Hvis du er Guds søn, så sig til stenen her, at den skal blive til brød.« Men Jesus svarede ham: »Der står skrevet: ›Mennesket skal ikke leve af brød alene.‹ « Så førte Djævelen ham højt op og viste ham i ét nu alle jordens riger og sagde til ham: »Dig vil jeg give al denne magt og herlighed, for den er overgivet til mig, og jeg giver den, til hvem jeg vil. Hvis du altså tilbøder mig, skal alt dette være dit.« Men Jesus svarede ham: »Der står skrevet: ›Du skal tilbede Herren din Gud og tjene ham alene.‹ « Derpå førte Djævelen ham til Jerusalem, stillede ham på templets tinde og sagde til ham: »Hvis du er Guds søn, så styr dig ned herfra. For der står skrevet: Han vil give sine engle befaling om at beskytte dig, og: De skal bære dig på hænder, så du ikke støder din fod på nogen sten.« Men Jesus svarede ham: »Der er sagt: ›Du må ikke udæske Herren din Gud.‹ «	5 Mos 8,3 5 Mos 6,13 og 10,20 5 Mos 6,16	Jf. Matt 4,4-10. Alle er direkte citater og bortset fra rækkefølgen af fristelserne er Jesu citater identiske med citaterne hos Matthæus. <ul style="list-style-type: none"> • Det er dog bemærkelsesværdigt, at Djævelen med vendingen ”jeg giver den (magten over rigerne) til hvem jeg vil” citerer fra Daniel 4,14.22.29 og indirekte referer til synet om Menneskesønnen i Daniel 7.
Luk 5,14	Han forbød ham at sige det til nogen, men: »Gå hen og bliv undersøgt af præsten, og bring et offer for din renselse, sådan som Moses har fastsat, som et vidnesbyrd for dem.«	Jf. 3 Mos 14,2-32	Viser Jesu almene viden om loven. Jf. Matt 8,4.
Luk 6,3-4	Jesus svarede dem: »Har I da ikke læst, hvad David gjorde, dengang han og hans mænd blev sultne at han gik ind i Guds hus, tog skuebrødene og spiste af dem og gav sine mænd noget, selv om det kun er tilladt præsterne at spise dem?«	1 Sam 21,7 3 Mos 24,9	Jesus viser sit kendskab til <ul style="list-style-type: none"> • Beretningen i Samuelsbøgerne • Moselovens regler. Situationen identisk med Matt 12,3-4 og Mark 2,25-26.
Luk 7,22	Og han svarede dem: »Gå hen og fortæl Johannes, hvad I har set og hørt: Blinde ser, lamme går, spedalske bliver rene, og døve	Es 26,19; 35,5-6; 42,18; 61,1	Ikke et direkte citat, men inspireret af Esajas’ profetier om Messiasstiden. Jf. Matt 11,4-6.

	hører; døde står op, og evangeliet forkyndes for fattige.		
Luk 7,27	Det er om ham, der står skrevet: Se, jeg sender min engel foran dig, han skal bane din vej for dig.	Mal 3,1	Citat fra profeten Malakias. Jf. Jesu brug af Elias-profetien om Johannes Døberen i Matt 11,14 og Matt 17,11-12.
Luk 8,10	Han svarede: »Jer er det givet at kende Guds riges hemmeligheder, men de andre bliver det givet i lignelser, for at de skal se, men intet se, og høre, men intet fatte.	Es 6,9-10	Jesu citerer og anvender tanken fra profeten Esajas' kaldsvision på sin samtid. Situationen identisk med Mark 4,11-12 og Matt 13,14-15.
Luk 9,61-62	Og en anden sagde: »Jeg vil følge dig, Herre, men giv mig lov til først at tage afsked med dem derhjemme.« Jesus sagde til ham: »Ingen, der lægger sin hånd på ploven og ser sig tilbage, er egnet for Guds rige.«	1 Kong 19,19-21	Jf. Matt 8,21-22 Jesu ord er ikke et citat, men spiller på beretningen om Elias' kald til Elisa: Jesus er mere end Elias!
Luk 10,12	Jeg siger jer: På dommedag skal det gå Sodoma tåleligere end den by.	1 Mos 19,24-28	Jesu viser kendskab til beretningen i Første Mosebog om Sodoma og Gomorra. Jf. Matt 11,23-24.
Luk 10,15	Og du, Kapernaum, skal du ophøjes til himlen? I dødsriget skal du styrtes ned!	Es 14,13-15	Kan opfattes som et ekko af Esajas' sang om Lucifer. Er ikke en fortolkning af eller et direkte citat fra Esajas.
Luk 10,27	Manden svarede: »Du skal elske Herren din Gud af hele dit hjerte og af hele din sjæl og af hele din styrke og af hele dit sind, og din næste som dig selv.«	5 Mos 6,4-6 3 Mos 19,18	Se kommentaren til Matt 22,35-40.
Luk 11,51	... lige fra Abels blod til blodet af Zakarias, som blev dræbt mellem alteret og templet.† Ja, jeg siger jer: Denne slægt skal kræves til regnskab for det.	1 Mos 4,8.10 2 Krøn 24,20-21	Jf. Matt 23,35 og kommentaren dertil.
Luk 12,27	Læg mærke til, hvordan liljerne gror; de arbejder ikke og spinder ikke. Men jeg siger jer, end ikke Salomo i al sin pragt var klædt som en af dem.	Kongebøgerne	Jesu viser generelt kendskab til Salomo, jf. Matt 6,29.

Luk 13,35	Se, jeres hus bliver overladt til jer selv. Jeg siger jer: I skal ikke se mig mere, før den dag kommer, da I siger: Velsignet være han, som kommer, i Herrens navn!«	Sl 118,26	Direkte citat fra en salme, der citeres flere gange i NT, jf. Matt 21,9.42; Luk 19,38; Joh 12,13; ApG 4,11; 1 Pet 2,7. Se også Luk 20,17-18.
Luk 14,11; 18,14	For enhver, som ophøjer sig selv, skal ydmyges, og den, der ydmyger sig selv, skal ophøjes.«	Jf. 2 Sam 22,28; Ordsp 29,33; Es 2,11; Ezek 21,31; Dan 4,34	Ikke et citat, men en ordsprogsagtig vending, hvis tanke genfindes i mange tekster i GT. Tanken understreges af Lukas ved gentagelsen.
Luk 17,26-27	Og som det var i Noas dage, sådan skal det også være i Menneskesønnens dage: De spiste og drak, giftede sig og blev bortgiftet lige til den dag, da Noa gik ind i arken, og syndfloden kom og udslettede dem alle.	1 Mos 6,1-6	Generel henvisning til tiden før syndfloden, jf. Matt 24,37-38
Luk 17,28-29.32	Eller som i Lots dage: De spiste og drak, købte og solgte, plantede og byggede; men den dag, da Lot forlod Sodoma, regnede ild og svovl ned fra himlen og udslettede dem alle. På samme måde skal det være den dag, da Menneskesønnen åbenbares . . . Husk på Lots hustru!	1 Mos 18-19	Generel henvisning til beretningen om ødelæggelsen af Sodoma og Gomorra. Findes ikke hos Matthæus.
Luk 18,20-22	Jesus svarede ham: »Hvorfor kalder du mig god? Ingen er god undtagen én, nemlig Gud. Du kender budene: » Du må ikke bryde et ægteskab, du må ikke begå drab, du må ikke stjæle, du må ikke vidne falsk, ær din far og din mor! « Han sagde: »Det har jeg holdt alt sammen lige fra min ungdom.« Da Jesus hørte det, sagde han til ham: »Én ting mangler du endnu: Sælg alt, hvad du har, og del det ud til de fattige, så vil du have en skat i himlene. Og kom så og følg mig!«	2 Mos 20,12-16; 5 Mos 5,16-20	De fem af De Ti Buds anden tavle citeres direkte. Det sidste bud om at begære citeres ikke; men man kan argumentere, at Jesu udfordring til spørgeren om at "sælge alt" faktisk henviser til lige netop dette grundlæggende bud i tilbudsloven.
Luk 19,40	Men han svarede: »Jeg siger jer: Hvis de tier, vil stenene råbe.«	Hab 2,11 (jf. 2,19): Stenen råber fra muren, og bjælken svarer fra træværket!	I evangelierne findes vendingen kun hos Lukas Næppe at forstå som et citat, men stadig et ekko af Habakkuk. <ul style="list-style-type: none"> I Habakkuk er meningen én af to: (1) Babylons ruiner vil blive efterladt som et vidnesbyrd om rigets storhed og fald; (2) ruinerne i de lande,

			<p>Babylon har ødelagt, vil i opgørelsens time vidne imod det.</p> <ul style="list-style-type: none"> Hos Lukas er meningen tænkeligt lig med (1) ovenfor: Hvis Jerusalem ikke som folkemængden ved Jesu indtog vil modtage ham, men afviser ham som Messias, vil ødelæggelsen blive et vidnesbyrd imod byen, jf. Jesu ord 9 vers 44 om, at fjenden ikke vil "lade sten på sten blive tilbage."
Luk 19,46	Han sagde til dem: »Der står skrevet: ›Mit hus skal være et bedehus.‹ Men I har gjort det til en røverkule.«	Es 56,7	Direkte citat fra Esajas, jf. Matt 21,13; Mark 11,17.
Luk 20.17-18	<p>Men Jesus så på dem og sagde: »Hvad betyder så det, der står skrevet:</p> <p style="padding-left: 40px;">Den sten, bygmestrene vragede, er blevet hovedhjørneste</p> <p>Enhver, som falder over denne sten, bliver kvæstet, men den, som stenen falder på, vil den knuse.«</p>	Sl 118,22 Dan 2,34	<p>Direkte citat fra Salme 118, jf. også referencen i Es 28,16.</p> <p>Sidste del er et ekko af Dan 2,34, som beskriver, hvorledes Guds sten vil knuse rigerne på dommens dag.</p>
Luk 20,37-38	Og at de døde opstår, har også Moses tilkendegivet i stykket om tornebusken, når han kalder Herren for ›Abrahams Gud og Isaks Gud og Jakobs Gud‹.	2 Mos 3,6, jf. 2 Mos 3,15-16; 4,5; 1 Kong 18,36; 1 Krøn 29,18; 2 Krøn 30,6	Jf. Matt 22,32 og Mark 12,26. Citat eller brug af en regelmæssig vending fra GT.
Luk 20,41-44	<p>Han spurgte dem: »Hvordan kan man sige, at Kristus er Davids søn? David siger jo selv i Salmernes Bog:</p> <p style="padding-left: 40px;">Herren sagde til min herre: Sæt dig ved min højre hånd, indtil jeg får lagt dine fjender som en skammel for dine fødder!</p> <p>David kalder ham altså herre, hvordan kan han så være hans søn?«</p>	Sl 110,1	Direkte citat, se kommentar til Matt 22,44, jf. Mark 12,35-37.
Luk 21,24	Jerusalem skal nedtrampes af hedninger, indtil hedningernes tider er til ende.	Dan 8,10.13, jf. 7,23	<p>Hedningernes nedtrampning af Jerusalem, byen og helligdommen, er et tema i Daniels apokalyptiske profetier og bliver taget op også i Johannes' Åbenbaring, jf. 11,2.</p> <p>Jesu ord er et ekko af disse profetier, ikke et citat.</p>

Luk 21,26	Mennesker skal gå til af skræk og af frygt for det, der kommer over verden, for himlens kræfter skal rystes.	Hag 2,6-7.21	Også rystelsen af himmelens og jordens kræfter er et apokalyptisk tema (jf. Heb 12,26-27; Åb 6,12-17), med reference til dommen i endens tid. Jesu ord er et ekko af dette tema.
Luk 21,27	Og da skal de se Menneskesønnen komme i en sky med magt og megen herlighed.	Dan 7,13	Citat. Som i andre nytestamentlige tekster forstås Daniels ord om Jesu "komme med/på" skyerne som en henvisning hans genkomst, se Åb 1,7 og jf. Matt 24,30; 26,64; Mark 13,26.
Luk 21,33	Himmel og jord skal forgå, men mine ord skal aldrig forgå.	Es 40,8: Græsset tørrer ind, blomsterne visner, men vor Guds ord forbliver til evig tid.« Sl 119,89: I evighed, Herre, står dit ord fast i himlen.	Jesu ord er et ekko af den grundlæggende sandhed, som også findes hos Esajas og i Salmerne. Jesus kombinerer her tanken med rystelsen af himmelen og jorden, jf. vers 26.
Luk 23,30	Da skal man sige til bjergene: Fald ned over os! og til højene: Skjul os!	Hos 10,8: Da skal de sige til bjergene: »Skjul os!« og til højene: »Fald ned over os!«	Jesus citerer tydeligt Hoseas, der profeterer om Samarias undergang. Brugen er tematisk, ikke eksegetisk.
Luk 24,25-27	Da sagde han til dem: »I uforstandige, så tungnemme til at tro på alt det, profeterne har talt. Skulle Kristus ikke lide dette og gå ind til sin herlighed?« Og han begyndte med Moses og alle profeterne og udlagde for dem, hvad der stod om ham i alle Skrifterne.		Denne tekst understreger, at Jesus henviste til GT, men ikke præcist hvordan.